

Dienes Dénes

**DIXIT JEHOVA:
CAPTIVOS MEOS
LIBERABO –
MEGMONDTA AZ ÚR:
AZ ÉN FOGLYAIMAT
MEG FOGOM
SZABADÍTANI***

* Elhangzott 2024. május 11-én, az Emlékhelyek napján a Sárospataki Református Kollégium emléktáblái előtt, rendhagyó istentisztelet keretében.

Az I. világháború és Trianon traumája az emlékezés kultúrájának felébresztésére ösztönözte a Sárospataki Református Kollégium közösséget. Ebben döntő szerepet játszottak az öregdiákok, ugyanakkor a Teológia tanári karának sikerült mozgósítania a Tiszáninneni Református Egyházkerület vezetőit és lelkipásztorait is, akik a gyülekezeteket bevonták a bontakozó folyamatba. Az első emlékjel, amelyet e mozgalom létrehozott a Kollégium nagyportájában, érthető módon a háborúban hősi halált halt diákok és tanárok előtt tisztelgett. Az ősi iskola hagyomány szerinti alapításának négyszáz éves évfordulója (1931) alkalmával megerősödött az a szándék, hogy ugyanezen a helyszínen az iskola múltjának kiemelkedő eseményeit domborműveken is ábrázolni kell. Az ennek érdekében létrehozott Relief Alap sok helyről kapott támogatást – tanárok, diákok, polgárok, gazdálkodók, mesterekből –, s döntőnek bizonyult, hogy a tiszáninneni gyülekezetek tíz esztendőn át a húsvétvasárnapi perselypénzt a művészi bronzreliefek megvalósítására adományozták az egyházkerületi közgyűlés határozatának értelmében. Az első relief (Dabóczy Mihály, 1936) a gályarabságot szenvedett sárospataki diákok emlékezetét hirdeti.

Az emléktábla felirata parafrázis, a pataki hagyomány szerint a 126. zsoltár 4. versének alapján született: *Hozd vissza, Uram, a mi foglyainkat, mint patakokat a déli földön!* A Kollégium számkivetése során – 1671–1704 – visszatérő fohász volt ez a zsoltárvers egykori tanáraink és diákjaink szívében és ajkán. De létezik olyan megoldás is a parafrázis feloldására, hogy az valójában a Zakariás 8,7-re utal: *Haec dicit Dominus exercituum: Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis et de terra occasus solis. „Ezt mondja a Seregeknek Ura: Ímé, én megszabadítom az én népemet a napkeltének földéről és a napnyugtának földéről.”* Hogy melyik megoldás a helyes, nehezen

dönthető el, ugyanis különös módon ez a parafrázis nem Sárospatakon született, még csak nem is Magyarországon, hanem az Adriai-tenger partján, Velencében. A svájci származású orvos és lelkész, Nicolaus Zaffius, gályarabjaink kiszabadításának lelkes munkása innen keltezte hírt adó és köszönetet mondó leveleit a magyar gályarabok megszabadulásának kapcsán, gyakran mottóként tüntetve fel ezt a szöveget: Ita DIXIt IehoVa CaptIVos Pastores Meos Liberabo. Mint látható, ez valójában egy kronosztikon, amely az 1675-ös évszámot adja ki. (A sárospataki felirat rövidített, alkalmazói valószínűleg nem vették észre Zaffius eredeti, datáló szándékát.)

Ha most ezt a mondatot – bármelyik bibliai alapra is építkezünk – emlékbeszéd textusaként fogjuk fel, akkor három vonatkozásban lehet számunkra hangsúlyos.

1. Dixit Jehova. A prófétai igehirdetés megkérdőjelezhetetlenségét hangsúlyozó szentírási fordulat juthat eszünkbe róla: Így szól az Úr! A latin szöveg befejezett igealakja megerősíti ezt a határozott szilárdságot. Isten megmondta, és szavát nem változtatja meg, ígérete megáll minden időben és bármilyen körülmények között. A mi történetünkben a szabadítás ígérete a magyar gályarab lelkészek és tanítók életében vált valósággá, és szolgál biztatásul református gyülekezetnek és keresztyénnek egyaránt minden időben – tehát ma is. Krisztus urunk által ez a szilárd ígélet a miénk is.
2. Captivos meos. Gályarabjainknak igen nagy vigasztalásul szolgált, hogy nyomorúságos helyzetük nem elvettetésüknek a jele. A súlyos próbák alatt is szilárdan hitték és vallották, hogy életük, sorsuk Isten kezében van. Isten magáénak tudta Izraelt a mélységekben is, az ószövetségi kegyesek számára ez igen nagy erőt adott. *„És most, oh Jákob, így szól az Úr, a te Teremtőd, és a te alkotód, Izráel: Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, enyém vagy! Mikor vízen mégy át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak, ha tűzben jársz, nem égsz meg, és a láng meg nem perzsel téged.”* (Ésa 43,1-2.) Ennek példája nyomán a keresztyén ember is biztatást kap a próbás megrázódtatások idején.
3. Captivos meos liberabo. Isten az övéinek szabadítója mindenkor. A folyamatos jövő idő sajátosan fejezi ki az ígélet mindenkor érvényes voltát. A sárospataki gályarab-emléktábla hirdeti, hogy Isten szabadító Úr, aki számon tartja övéit, és életükben megvalósítja ígéreteit. Most is érvényes üzenet ez iskolánk közössége és annak tagjai számára egyaránt. Legyünk készek ennek elfogadására! *„Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket.”* (Zsid, 3,7-8.)

Az „emlékezés napja” a világ más tájain is kiemelt fontosságú ünnep. Az Egyesült Államokban a sokat háborúskodó ország ilyenkor harcoló hőseinek emlékét idézi. A Brit Nemzetközösség országaiban az Emlékezés napján az I. világháború befejezésére gondolnak. A Jom Házikáron Izrael elesett katonái és a terror áldozatai emlékére szentelt

nap. Hazánkban 1956. november 4-ére gondolva hajtunk fejet a hősök és áldozatok emléke előtt. A Sárospataki Református Kollégium emlékezetnapja, hitvalló elődeink emlékét idézve, a Krisztusban felénk forduló Szabadító Isten kegyelmét ragyogtatta fel.

A történeti részhez

Bujtás László Zsigmond: Nicolaus Zaffius köszönetnyilvánító levelei a gályarab prédikátorok kiszabadításáért (1676), *Lymbus*, 2021/1, 527–542.

Csorba Dávid: A reformáció 1717-es ünnepe Patakon = Fazakas Gergely Tamás – Imre Mihály (szerk.): *A reformáció emlékezete. Protestáns és katolikus értelmezések a 16–18. században*, 49–58.

Pálfi Edina: A Sárospataki Református Kollégium gályarab-emléktáblái, *Sárospataki Füzetek*, 2021/2, 221–236.